

MESÉS-E A TUDÁSUNK A MESÉRŐL, AVAGY MESE HATÁSÁRÓL VALÓ VÉLEKEDÉS VIZSGÁLATA FELNŐTTEK KÖRÉBEN

Szerző: Búdi Boglárka

boglar0816@gmail.com szociálpedagógia (BA), III. évf.

Konzulens: Dr. Ludányi Ágnes tszv. főiskolai tanár

II. helyezés

Bevezetés

A családi környezetben történő meseolvasás a gyermekek életében kiemelkedően fontos, azonban a mai informatikai, és médiabeli sűrűségben tapasztalatom szerint hanyatló tendenciát mutat.

Dolgozatom alapgondolata a mese gyermekekre gyakorolt személyiségfejlesztő hatása. Mindenekelőtt, egy elméleti áttekintés keretében tekinthetjük meg, melyek azok a tényezők, amelyek miatt kihagyhatatlanul fontos egy gyermek életében az olvasott mese, továbbá azt, milyen tényezőket kell figyelembe vennie egy mesét olvasó szülőnek.

A mese vizsgálata egy meglehetősen tág témakör. Ezen tág körön belül, arra voltam kíváncsi, mit tudnak a szülők, a mese fejlesztő hatását tekintve és milyen egyéni tényezőktől függ a mese használata a családi nevelésben. Ezért az elméleti áttekintés keretében kiemelkedő figyelmet fordítok arra, mi történik akkor, ha a szülők nem olvasnak mesét gyermeküknek, valamint arra, hogy a generációk közti különbségek, hogyan jelennek meg a meseolvasás tekintetében. Ez egyfajta felvezetésként szolgál az empirikus eredmények ismertetéséhez.

I. Szakirodalmi áttekintés

I.1. A három–hét éves gyermekek fejlődéslélektani jellemzőinek bemutatása

A mai magyar intézményrendszerben három éves kortól, hétéves korig beszélünk óvodás korról. Ekkor a gyermek életének egy új szakaszába érkezik, amely a kisgyermekkor második, kiteljesedett fázisa. A körülötte lévő felnőttek irányításával temérdek tárgyi cselekvést tanul meg, és önállósága is egyre inkább kibontakozik. A gyermek ekkor számtalan változáson megy keresztül.

A kognitív folyamatok közül egyre inkább előtérbe kerül a képzelet, a fantázia, amellyel igyekszik mindenre magyarázatot adni. Érzelmeivel és fantáziájával függ össze a fokozott meseszeretete is. Igazán csak arra tud figyelni, ami érzelmileg megragadta és érdeklődését felkeltette. Jellemző sajátossága az önkéntelen figyelem és az emlékezet. Testi,-idegrendszeri fejlődését valamint mozgásfejlődését, a fő tevékenységi formája, a játék határozza meg, amely elsősorban a felnőttek tevékenységének utánzására épül. Cselekvési vágya, önállóságra való törekvése, valamint mozgásigénye megnő. A korszak-

kot jellemzi a társak iránti fokozott igény, valamint kialakul a gyermek én-tudata és én-képe is.

A végbemenő változások közül egyes kognitív és személyiségbeli jellemzők a kutatás szempontjából kiemelt fontosságúak, így azokkal kiemelten foglalkozom a továbbiakban.

I.1.1. Az emlékezet

Az óvodás kor folyamán az emlékezet teljesítménye folyamatosan nő. A gyermek képes arra, hogy igen nagy mennyiségű ismeretet jegyezzen meg. A mechanikus jelleg mellett, fokozatosan megjelenik a logikai emlékezetbe vésés. Ekkor már az emlékezet hatékonyságát értelmi, logikai szempontok érvényesülése is segíti. Különösen magas az emlékezet hatékonysága a játékokban és az azokhoz kapcsolódó szituációkban. Törekszik a pontosságra, hogy a játék még teljesebb legyen, és így még nagyobb örömet jelentsen számára.

A gyermek emlékezeti tevékenységének kapcsolatát a mesehallgatással Schleinerné (2007) a következőképpen fejti ki:

A mese bevésését és felidézését elsősorban azok az érzelmek segítik, amelyeket a mese hallgatása közben a gyermek átél. Azonosul a mese hőisével, ez segíti őt az emlékezeti tevékenységében. Az emlékezet hatékonysága annál nagyobb, minél tágabb lehetőség nyílik a mesehőssel való együttes cselekvésre, küzdésre. A kiscsoportos gyermek még változtatás nélkül ugyanabban a formában szeretné visszahallani a mesét, hiszen az ismerős szavak jelentenek számára örömet. Egyáltalán nem zavarja, ha ugyanazt a történetet többször hallja.

Már ekkor képes arra, hogy könnyen emlékezetébe vésse információkat úgy, hogy ez nem jelent számára különösebb erőfeszítést. Ekkor a megjegyzett szavakat vagy szókapcsolatokat inkább érdekességük, hangzatosságuk, vagy az érzelmi átélés miatt jegyzi meg, hiszen sok esetben azok értelmét, tartalmát még nem tudja felfogni.

Óvodáskorban a különböző feladatok, megbízatások, házi feladatok kapcsán, továbbá az intellektuális fejlődés, a gondolkodási műveletek, valamint az akarat fejlődésének hatására megjelenik a szándékos emlékezet. A felidézés szándéka egészen korán jelentkezik a felnőttek kérdéseinek hatására. A bevésés akarati jellege csak a korszak második felétől alakul ki. A gondolkodás fejlődése nagyban hozzájárul ahhoz, hogy emlékezeti teljesítménye fokozódjon. A rendezést, besorolást, csoportosítást és egyéb műveleteket igénylő feladatok, elősegítik a logikai emlékezet fejlődését.

Az óvodáskori emlékezetnek óriási jelentősége van a személyiség egészének fejlődése szempontjából. Ebben a fontos életszakaszban kapcsolódik be az emlékezet a személyiség kialakulásának egységes folyamatába.

I.1.2. A beszéd fejlődése

A gondolkodásnak és a beszédnek a származástani gyökerei különbözőek, hiszen a gondolkodás a cselekvésből ered, de a beszéd kialakulása a gondolkodásnak és a többi megismerő tevékenységnek felbecsülhetetlenül fontos tényezőjévé válik. A fogalmi gondolkodás a beszédben fejeződik ki, a beszéd belső bonyolult formáinak működését feltételezi.

A beszéd elsődlegesen az emberi kapcsolatok eszköze. A beszéddel ismereteket szerezhethünk és közölhetünk, érzéseinket, gondolatainkat tudathatjuk társunkkal, valamint tudomást szerezhethünk az ő érzelmeiről és gondolatairól is. A gyermek társas igénye növekszik, így a növekvő szociabilitás a beszéd szociális funkcióinak erősödéséhez vezet.

„A fejlődéshez nem akármilyen kontaktusra, nem akármilyen ismereti és érzelmi szinten való kapcsolatra van szükség. Az embergyerek megtanulja a beszédet; ehhez olyan stabil mégis változatos környezetben kell élnie, amely beilleszkedik a társadalom szervezetébe, s olyan beszélőtárs kell neki, akinek beszédszínvonala magasabb, mint az övé.” (Mérei-Binét 1993, 56)

A mesehallgatás az aktív szókincs fejlődése terén is fontos szerepet játszik. Hiszen, – mint ahogyan már említettem – az óvodás korú gyermek emlékezete igen fogékony. A korszak első felében a gyermeket főleg a mese jó hangzása, ritmusa, érzelmi telítettsége ragadja magával. Majd a gyermek kérésére történő többszöri olvasás következtében fokozatosan sajátítja el az ismeretlen szavakat. A megjegyzett gyakran ismételt szavak értelmet nyernek a mese megértése által, vagy a felnőtt segítségével.

I.1.3. A képzelet és a fantázia alakulása a vizsgált életkorban

A képzelet kialakulása az emberi fejlődésnek egy viszonylag késői képződménye. Működéséhez emlékképek, tapasztalatok, korábbi átélések szükségesek. Ezekből hoz létre egészet az agy, analizáló és szintetizáló tevékenysége. Tehát a képzelet az emlékezet meglétét feltételezi. A képzelet legfőbb kritériuma a kombinációk minősége, és ezekben a valóság törvényeinek érvényesülésének foka.

„Ismereteinek bővülésével az emlékezet eredményességével, a gondolkodás fejlődésével, és a kritikai képesség fokozásával a képzelet gyors fejlődésen megy át. Míg a 3 évesnél a képzelet legfőbb funkciója a vágyteljesítés és a hiányzó ismeretek pótlása, addig a nagycsoportos gyermek, alkotó képzeletével képes megtervezni építményeit, új meséket kitalálni. A gyermek képzeleti tevékenységének eredményét sokszor valóságos, megtörtént reális tényként közli és így is kezeli. Valóságos eseménynek tartja, mert: erős vágy motiválja képzeletét, vagy hiányos ismereteit pótolja képzeleti képekkel, és a tudati kontroll hiányában nem bizonyosodik meg az irrealitásról.” (Schleinerné 2007, 107)

Fontos azonban, hogy ezt a fokozott fantáziaműködést ne tévesszük össze a hazugsággal, ugyanis a gyermeket ekkor nem a szándékos félrevezetés vezérli. Ezt a sajátosságát a gyermeki fantáziának, fantáziahazugságnak nevezzük.

„A gyermek képzeletének fejlődésében jelentős szerepet játszik a mese hallgatása. A mesehallgatásban – a tárgyi cselekvéstől eltérően – a gyermeknek nincs lehetősége, hogy közvetlenül a cselekvésre támaszkodjon.” (Salamon 1983, 316)

A mesehallgatás absztraktabb jellegű az óvodások gyakorlati tevékenységeinél, s így a képzelet magasabb fokát igényli, de egyúttal annak fejlődését is elősegíti. A gazdagodó fantázia és szókincs teszi lehetővé a mesék tartalmának gazdagítását, terjedelmének fokozatos növelését. Körülbelül három éves korig a gyermek szókincse és fantáziája még szegényes ahhoz, hogy olyan dolgokat képzeljen el, amelyeket ő maga még nem élt át.

Ezért fontos a meseválasztásnál is tudnunk, hogy a három év alatti gyermeket inkább azok a mesék kötik le, amelyek az ő életével kapcsolatos eseményeket dolgozzák fel. A gyermekek fantáziája és szókincse körülbelül négy éves korukra éri el azt a fejlettségi

szintet, amikor igazi meseélvezőkké tudnak válni, el tudják képzelni a leírt csodálatos hősöket és így igazi élményre tehetnek szert.

I.1.4. A gyermeki erkölcs, és a belső szabályozó rendszer

A gyermek erkölcsi fejlődése nagyon összetett. A kognitív fejlődés az erkölcsi fejlődés jellegzetes vonatkozása. Piaget értelmezésében (1978) a korszak erkölcsi ítéletében két fontos jellemzőt lehet megemlíteni.

- A gyermekek és a felnőttek alá-fölérendeltségéből adódóan, a felnőtt tisztelete, egyfajta kényszert gyakorol a gyermekre, és az általa mondott törvényeket utánozza, alkalmazza.
- Az óvodás gyerekek másik jellegzetessége az erkölcsi ítéletalkotásban, az immanens igazságba vetett hit. Amely a mágikus, antropomorf gondolkodásból következik.

Az utánzásokkal és hasonlóságokkal átvett viselkedési minták fokozatosan belső rendszerré kezdenek válni. A társadalom értékrendszerét, ítéleti normáit, tilalmi rendjét, viselkedési szabályait a gyerek a szülőktől és a környezete más tagjaitól átvett szokások, vélemények, ítéletek formájában sajátítja el. Az egész életet átszövő azonosítással tanuljuk meg, mit kell tenni, és mi az, ami tilos. Az azonosítási folyamat igazi interiorizálás: a külső belsővé, a tilalom véleménynyé, a szabály meggyőződéssé válik. A gyermek számára ez egy bonyolult folyamat. Szüksége van arra, hogy az ő szintjén nyújtson segítséget neki a felnőtt világ, hogy rendet tegyen lelki háztartásában, s erre támaszkodhasson egész életében.

Erre a segítségre a leginkább egy olyan eszköz alkalmas, amely finoman, mindig csak burkoltan jelzi számára az erkölcsös viselkedés előnyeit. Nem használ fel elvont etikai fogalmakat, csak olyasmit, ami kézzelfogható, és ezért jelent is a gyermek számára valamit. Az ilyen kézzelfogható mondanivalót a gyermek a mesében találja meg.

I.1.5. Az érzelmi és akarati élet

Az emberi egyedfejlődés során az óvodáskor az egyik olyan szakasz, amikor az érzelmi életnek kiemelkedően fontos szerepe van az egész személyiség fejlődésében.

„Mivel a gyermek pszichikus folyamatai önkéntelenül funkcionálnak, működésüket érzelmek aktivizálásával mindenkor kiválthatjuk. Így a megismerés, az intellektuális gazdagodás, az erkölcsi fejlődés, a viselkedés szabályozásának kulcsa az érzelmek mozgósításán keresztül szervezhető meg. Az óvodás emocionális fogékonysága hatással van észlelésére, és gondolkodására is. Nyomot hagy összes pszichés megnyilvánulásán, a gyermek egész pszichés arculatán. Az érzelmek cselekvésre ösztönző, mozgósító ereje rendkívül nagy, amely nemcsak a cselekvés motiválásában nyilvánul meg, hanem végigkíséri a cselekvést, sőt az egyes tevékenység is addig tart, amíg az érzelmek jelen vannak. Az óvodás érzelmeinek fejlődése megmutatkozik az érzelmek nagyfokú differenciálódásában, fokozatos intellektualizálódásában. Az óvodáskor emocionális szférájának sajátosságai mindenekelőtt az érzelmi megnyilvánulások általános dinamikájában mutatkoznak meg.” (Schleinerné 2007, 123-124)

Ekkor a gyermeket gyenge emocionális stabilitás jellemzi. Könnyen kiválthatók erős érzelmi állapotok és hasonló könnyedséggel szűnnek meg. Fontos fejlődés a korszakban az érzelmek bővülése. Megjelennek magasabb rendű érzelmek is, mint erkölcsi, esztéti-

kai, és intellektuális érzelmek. Azonban az érzelmi fejlődésben kialakulhatnak pszichés problémák, melyeket a következő témakör fejt ki részletesebben.

1.1.6. A kettős tudat, mint a kutatás szempontjából egyik lényeges jellemző

Négy-öt éves kor körül a gyermek szívesen lép át a rendkívüliség közegébe, és könnyen közlekedik a saját valósága és egy misztikus másik világ között. A beállítódásnak ez a váltása azt jelenti, hogy a gyermek egy másik tudatszintre lép (tudaton az embernél, belső világunknak összefüggő rendszerét értjük). Anyaga érzelmileg színezett emlékek, sémák, szavak, és ezekhez tapadó indulattalanított fogalmak. Az átéléseiknek érzékeltes, vagy gondolati élményeiknek a háttére. Ez a rendszer sűríti tapasztalatainkat, magában foglalja ismereteinket, tükrözi bennünk a világot.

„Ilyen szimultán kettős tudattal fogadja be a gyermek a mesét. Nem két egymást nagyrészt kizáró rendszerről van szó, hanem az átélés kettősségéről. A gyerek tudja, hogy a szobájában lévő szőnyeg nem repül, hogy a szomszéd kutyája nem szólal meg, s ő semmiféle varázsszóra nem változhat tündérré – mégis örül, hogy a repülő szőnyeg eljuttatja a hőst a céljához, s kétségbeesve várja, hogy a varanggyá változtatott királyfi visszaszaváltozzék. A kettős tudat a nagyóvodásokra jellemző: ők teljesen beleélik magukat a történésbe, s mégsem tévesztik össze önmagukat a mesehőssel. Kis-óvodáskorban az illúzióknak nagyobb hangsúlya van, a tapasztalatok labilisak, a gyerekeknek önmagáról és a dolgokról való ismeretei elmosódottabbak, így a valóság ellenőrző, szabályozó szerepe kisebb. Ezért, az illúzió sokkal tovább terjedhet.” (Mérei-Binét 1993, 244)

A gyermek fejlődése során felmerülhetnek pszichológiai problémák is, - ahogyan arra az előző fejezetben utaltam is - melyekkel a gyermeknek meg kell küzdeniük. Bettelheim leírja (1985), milyen problémák is merülhetnek fel a gyermeki életben és azt is, hogyan segít ez a kettős tudati állapot, az ezeken történő sikeres túljutáson.

Le kell győznie narcisztikus csalódásait, ödipális konfliktusait, testvérféltékenységet, meg kell tanulnia eltérni a gyermeki függőség szálait, ki kell alakítania magában valamiféle öntudatot, önértékelést és erkölcsi kötelességérzést. Azonban, hogy megbirkózzason azzal, ami a tudattalanjában történik, értenie kell, mi megy végbe a tudatos énjében. Ehhez a megértéshez – és ez által a szembenézés képességéhez – nem tudattalanja mi-benlétének és tartalmának racionális megértésén keresztül juthat el, hanem ábrándok szövögetésével, melynek során történetfoslányok kitalálásával, rendezgetésével próbál reagálni a tudattalan feszültségekre. A gyermek ezzel a tudattalan tartalmakat tudatos képzelődéssé alakítja, tehát képes foglalkozni ezekkel a tartalmakkal. Éppen ez az, ami-ben a mesék jelentősége felbecsülhetetlen: olyan új területeket nyitnak meg a gyermeki képzelőerő előtt, melyeket magától nem fedezhetett volna fel.

1.2. A mesék világa

Ahogy már a korábbiakban leírtam, a mesék világában kicsit is jártas gyermek tudja jól, hogy a mesék nem a hétköznapi valóság törvényeinek felelnek meg.

A mese a kezdetétől fogva a cselekményén át egészen a végéig azt közli velünk, hogy a történet nem itt és most, nem a reális világban, hanem egy másik térben játszódik, ahol más szabályok érvényesek. Vegyük például a mesék jól ismert kezdetét: „Egyszer volt, hol nem volt”. Ez a pár szó jelen esetben komoly jelentéssel bír, hiszen a gyermek

ezt hallva lényegül át és készül fel rá, hogy mi következik. Ebből a helyzetből a mese jobban művelheti a lelket minden más irodalmi formánál.

A mesék a tudattalan tartalmakat megjelenítő szimbólumok nyelvén szólnak hozzánk; méghozzá egyszerre szólnak tudatos és tudattalan énünk mindhárom rétegéhez, az ösztön- énhez, az énhez, és a felettes énhez egyaránt, továbbá befolyásolják énídeál-szükségletünket is. Ezért aztán rendkívül hatásosak.

A mesék tartalmában a lelki jelenségek szimbolikus formában öltönek testet, ezeket a szimbólumokat vonatkoztatja a gyermek magára, belső konfliktusaira és a benne lezajló-dó folyamatokra.

1.2.1. A gyermeknek olvasott mese kiválasztása

Nem tudhatjuk, hogy a gyermeknek a fejlődése adott fázisában, melyik mese jelenti a legtöbbet, így nem dönthetjük el, hogy a sok mese közül melyiket, mikor mondjuk el neki. Ezt csak maga a gyermek döntheti el, hiszen csak ő tudja, hogy a mese milyen erős érzelmeket kelt benne, és hogy mit hív elő tudatából és tudattalanjából. (Természetesen ez nem jelent racionális döntést, inkább érzelmi, implicit emlékezeti választást.)

Sok szülő azt a mesét meséli vagy olvassa fel először gyermekének, amelyik tetszik neki, vagy amelyiket gyermekkorában maga is szeretett. De ha a történet a gyermeket nem köti le, az azt jelenti, hogy életének ebben a szakaszában ezek a motívumok és témák még nem fontosak számára. Ezért nagyon lényeges, hogy minél több mesét megismerjen a gyermek. Hamarosan kiderül, ha valamelyik mese fontos lesz számára, mert spontán reakciókat vált ki belőle, és mert újra és újra hallani szeretné.

A gyermek lelkesedése (ha minden jól megy) átragad a szülőre is, a mese neki is fontos lesz, ha másért nem, akkor azért, mert gyermeke annyira szereti. Később eljön az idő, amikor kedvenc meséjéből a gyermek már mindent magába szívott, vagy már más problémák foglalkoztatják, melyeket más mesék fejeznek ki érzékletesebben. Ekkor egy ideig nem érdekli a régi mese, sokkal jobban élvezi az újat. A mesék kiválasztásában a legjobb megoldás, ha mindig követjük a gyermek kívánságait.

Bettelheim azt mondja (1985), úgy osztályozzuk a meséket, hogy a választásunk eredménye a gyermekünknek „szívből jövő ajándék” legyen. Amikor valaki mesét mond, azt feltétlen a mese élvezetének közös öröméért kell tennie. Míg a gyermek a fantasztikus kalandoknak örül, vagy annak, hogy valamit jobban megértett önmagában, addig a felnőttet a gyermek öröme teszi boldoggá.

A mesének „... nem lehet az a célja, hogy valamiféle meghatározott dolgot kínáljon egy bizonyos személynek. Hasonlíthatjuk a mesehallgatást, a mese képeinek befogadását a magvetéshez: ezeknek csak egy része ver gyökeret a gyermek agyában. Egy részük közvetlenül, tudatos szinten kezd hatni, mások a tudattalanban indítanak be bizonyos folyamatokat. Mások hosszú ideig passzívan várakoznak, mígnem a gyermek eléri azt a fejlettségi szintet, amikor ezek a képzetek is gyökeret verhetnek az elméjében, és ismét mások egyáltalán nem vernek gyökeret. De a jó talajba hullott magvakból gyönyörű virágok és sudár fák sarjadnak – azaz elfogadtatnak fontos érzelmeket, elősegítenek felismeréseket, táplálják a reményt, és csökkentik a szorongást –, s ezáltal, mind pillanatnyilag, mind hosszabb távon gazdagítják a gyermek életét.” (Bettelheim 1985, 214)

Ha valaki nevelő céllal mond el egy mesét, az valószínű a gyermek tapasztalatait gazdagítja, de az a tündérmeséből tanmesét csinál, valamiféle didaktikus szöveget. Ez legjobb esetben is csak tudatos szinten mond valamit a gyermeknek. Azonban az igazi

irodalom egyik legnagyobb érdeme éppen az, hogy közvetlen kapcsolatot talál a gyermek tudattalanjával.

Fontos, hogy az esti mese egy napirendbe vett pont legyen a családok életében. Ez egyrészt a gyermek napi rutinjának kialakulása miatt is fontos, de legfőképpen azért, hogy a szülő is számítson ezen kötelességére és ne félálomban találkozzon a mesével. Hiszen, ha egy szülő megfelelően átszellemülve mesél a gyermekének, tehát átéli mindazokat az érzéseket, amelyeket a visszaemlékezés ébreszt benne - mit jelentett a mese egykor az ő számára mind pedig azokat, amelyeket jelenleg kelt benne -, akkor a mesehallgató gyermek úgy érzi, megértik leggyöngédebb vágyódásait, leghevesebb kívánságait, legsúlyosabb szorongásait és kínlódasait éppúgy, mint legnagyobb reményeit. Így a gyermek úgy érezheti, hogy fantáziaéletében sincs egyedül, hogy osztozik benne azzal a személlyel, akit a legjobban szeret. Sajnos a mai szülőknek nem, vagy alig meséltek gyermekkorában. Nem részesültek belső életük e hihetetlen örömeiben és gazdagodásában, melyet a mese jelent a gyermeknek.

Ezek a szülők nem képesek spontán módon biztosítani gyermeküknek azt, amit ők maguk sem éltek át kisgyermekként.

I.2.2. A mese megbeszélése

A mese megbeszélése két nézőpontból is értelmezhető.

- Egyrészt akkor, mikor olvasott meséről beszélünk.
- Másrészt, mikor TV-ből, vagy más elektronikus készülékről látott meséről beszélünk.

Az olvasott mese megbeszélése

„A gyermeknek nem kell a mesét elmagyarázni. Az előbbi magyarázatok a tudatos, a gondolkodásban gyakorlott felnőtteknek szólnak, nem gyerekeknek. Ők spontán, a saját szintjükön „dolgozzák fel”, minden hozzá fűzött kommentár nélkül. Aki ennél többet szeretne tenni, az bátorítsa arra a gyermekeket, hogy az egyes részleteket rajzolják és fessék le. Hogy melyik legyen az a részlet, azt a gyermekeknek maguknak kell kiválasztaniuk. A rajzokat aztán nem szabad semmiféle kritérium szerint megítélni. Ha beleéljük magunkat, feltárul előttünk az adott gyermek lelkivilágának egy-egy része. Ez sokkal, de sokkal értékesebb, mint a magunk vélekedése. Ne vegyük félvállról, ugyanazzal a komolysággal beszéljünk a gyermekrajzokról, mint mikor barátainkkal politikai és gazdasági összefüggéseket vitatunk meg. Türelmesen segítsünk a gyermekeknek akkor is, amikor újra meg újra felidézik a mese egyes részeit, és kérdéseket tesznek fel vele kapcsolatban. A miért kérdésekre ne pszichológiai magyarázatokat adjunk, hanem a cselekmény összefüggéseinek megfelelőit. Ne szépítsuk a mesebeli eseményt, és ne rontsuk el a varázsát.” (Müller 2005, 278-279)

Néhány évtizeddel ezelőtt a köztudatba kerültek, olyan gondolatok, miszerint a mese gonosz alakjai szorongást válthatnak ki a gyermekekből. A tömegmédia védelmezői is gyakran hivatkoztak rá, hogy a régi népmesék is tele vannak erőszakos tettekkel. Ezek a mondatok egy mesén felnövő embert nem biztos, hogy eltántorítanak attól a szándékától, hogy olvasson minden este. Azonban, aki nem saját tapasztalata által, hanem, felnőttkorban megszerzett tudásként találkozik a mesével, elbizonytalanodhat a mese fontosságát illetően.

Bettelheim (1985) a következőképpen vélekedik a témáról:

A növekedés közben szerzett egyes élményeknek megvan a maguk ideje; a gyermekkor az az idő, amikor meg kell tanulni a belső élmények és a külvilág között tátongó hatalmas szakadék áthidalását. Az a felnőtt, aki gyermekkorában nem élvezhette a mesék képzeletvilágát, vagy aki elfojtotta magában ezeket az emlékeket, könnyen értelmetlennek, fantasztikusnak, ijesztőnek és teljesen hihetetlennek tartja a meséket. Azt a felnőttet, akinek nem sikerült kielégítően integrálnia magában a valóság és a képzelet világát, zavarba ejtik a mesék. De az a felnőtt, aki saját életében sikeresen integrálta a racionális rendet tudattalanja logikátlanságával szemben megérti, hogyan segítenek a mesék a gyermeknek ebben az integrációs folyamatban.

TV-ből, vagy más elektronikus készülékről látott mese megbeszélése

A kutatásnak nem kiemelt területe az elektronikus formájú mesékhez való viszony elemzése, de mindenképpen szükséges röviden szólni róla, hisz egyfelől érintett a vizsgált korosztály ebből a szempontból, másrészt illusztrálja, hogy a szakirodalom sem egységes az optimális felnőtt reakciók tekintetében.

Ranschburg Jenő (2006) három tényezőnek tulajdonítja azt, hogy a modern mesék képesek lekötni a gyermekeket, és nézettséget képesek szerezni.

- Első a humor, természetesen nem az a humor, amit a Mazsola és Tádétól megszoktunk, ez egy egészen másféle humor. Ezekben a műsorokban, amit a gyerekek néznek, különösen fontos, hogy valakinek a fizikai, vagy mentális bukda-csolásán nevetni lehessen. Ennek valószínűsíthető oka, hogy a gyermekek magukban őrzik azokat a helyzeteket, amelyekben nevetségesen esetlenek, tehetetlenek és kiszolgáltatottak, és most végre ők azok, akik nevetnek mások hasonló viselkedésén.
- A második tényezőt úgy nevezi, ráismerés. A gyermek számára a tévében látott történet akkor igazán vonzó mese, ha ráismernek azokra a szituációkra, emberi viszonyokra és normákra melyek mentén a játék zajlik.
- A harmadik tényező a történetek mozgalmassága. A gyerekek figyelmét nem könnyű hosszabb ideig lekötni. Ehhez a tartalmi kérdések mellett, a pergő ritmusra, változatos, élénkre vágott képanyagra van szükség. A gyermek általában nem az erőszakot, agresszivitást, hanem a mozgalmasságot akarja látni a képernyőn, „...mert a folyton villódzó, váltakozó képek- ingerek, emelik az agy aktívációs szintjét...”. (Czeigler 2008, 52)

Tagadhatatlan tény, hogy a nyílt fizikai agresszió ábrázolása meglehetősen mozgalmassá képsorokat eredményez. Amikor a gyermekműsorok készítői felismerték, hogy a gyermekek odafigyelnek a képernyőn megjelenő erőszakra, azt hitték, hogy ez az agresszivitás iránti kötelező érdeklődés jele. Úgy vélték, hogy az ilyen jelentős, veleszületett érdeklődést érdemes kiszolgálni. Ezután sorra jelentek meg az erőszakosnál erőszakosabb filmsorozatok, pedig a gyerekeknek mindebből csupán a mozgalmassá képsorokra lett volna szükségük – az agresszióra nem.

„Nem hiszem ugyan, hogy a televízió- lényegéből adódóan és megmásíthatatlanul romboló hatással lenne a gyermek személyiségére. Ellenkezőleg: a tévézés, mely a képernyő előtt töltött idő mennyiségében és fontossági ranghelyében zökkenésmentesen beilleszkedik a gyermekek napi tevékenységei közé, és programjaiban megfelel a gyer-

mekkor – még romlatlan – izlésvilágának, mind a tanulásban, mind a színvonalas szórákozás biztosításában nagyon hasznos időtöltés lehet.” (Ranschburg 2006, 38)

Ebben az esetben azonban Vajda azt mondja, hogy ha a gyermek olyan tartalmakat néz, ami életkorának megfelelő, legyen az akár a sokak által szidott Tom és Jerry, és a szülő ott ül mellette biztonságot nyújtva és bármilyen tartalmat megbeszélhet vele nem valószínű, hogy károkat okoz a gyermek fejlődésében.

A TV-ből sugárzott mese, vagy az olvasott mese megbeszélése terén tehát a szakirodalomban is ellentmondásba ütközik, azonban a kutatásnak nem célja a válaszok megtalálása, így ez akár egy újabb kutatás alapgondolatául is szolgálhat.

I.2.3. Erőszakosnak vélt jelenetek kihagyása olvasott meséből

Az olvasott mesének az a nagy előnye a TV-ből sugárzottakkal szemben, hogy a gonosz, és az emberevő szörnyet a gyermek csak annyira képzelel el rémisztőnek, ami neki még elfogadható. Így lehet, hogy egy mese – habár tartalmaz olyan elemeket, mint például, hogy Piroskát felfalja a farkas – a gyermeki fantáziában mégsem egy vérrel telített jelenetként marad meg.

Bettelheim a következőképpen gondolkodik (1985) arról, mi történik, ha úgy közelítünk egy meséhez, hogy az a gyermekre ártalmas elemeket tartalmazhat.

Ha úgy gondolkodunk, hogy egy gyermekekhez szóló történetben csakis barátságos szörnyek szerepelhetnek, akkor számításon kívül hagyjuk azt a szörnyet, amely a gyermeket a legtöbbet foglalkoztatja: amelyről azt hiszi vagy attól fél, hogy ő maga az. Ha ez a szörny megmarad a gyermek tudattalanjában és nem esik róla szó, a felnőtt megakadályozza azt, hogy a gyermek az ismert mesék mintájára fantáziákat szőjön köré. Az ilyen fantáziák nélkül a gyermek nem ismerheti meg jobban a saját szörnyetegét, és nem kap ötleteket ahhoz sem, hogyan lehet legyőzni. Végeredményben a gyermek tehetetlenül magára marad a legrosszabb szorongásaival. Sokkal tehetetlenebb, mint ha meséket mondtak volna neki, amelyek testet adhattak volna szorongásainak, és megmutatták volna, hogyan lehet felülkerekedni a szörnyeken.

A szörnyek, vagy a negatív elemek kihagyása a meséből, azért is rossz megoldásnak tekinthető, hiszen a gyermek ekkor még kategorizál. Van jó és rossz; a jó-szép, a gonosz-csúnya. Nincsenek átmenetek vagy fokozatok, teljesen egyértelmű külső és belső tulajdonságok vannak. Ha a mese végén a gonosz nem kapja meg méltó büntetését az egyensúly felborul. Ez a gyerek számára azt jelenti: a gonosz él, és bármikor újra támadhat, hiszen ebbe a kategóriába az empatikusság nem fér bele.

I.2.4. Ha nem kap mesét a gyermek

A mese egy olyan irodalmi műfaj, amely utat mutat a gyermeknek, hogyan fedezze fel identitását, és hogyan találja meg helyét a világban. Ráadásul még azt is elmondja, milyen tapasztalatokra van szüksége jelleme továbbfejlesztéséhez. A mese azt sugallja, - így adva pozitív elérhető célt a gyermeknek - hogy a boldog, tartalmas életet bárki elérheti, de csak akkor, ha nem futamodik meg a veszélyek elől és bátran kilép a külvilágba, és saját kezébe veszi sorsát, mert csak így találhat önmagára.

Bettelheim (1985) az álomhoz hasonlítja a mese fontosságát. Ahogy az álomból felébredve ébredünk, jobban szembe tudunk nézni valóságos feladatainkkal, ugyanúgy a mesehős is. Amikor a történet végén visszatér a való világba, jobban és sikeresebben

szembe tud nézni az élettel. Valaki alhat ugyan, de ha álmodni nem engedik, kevésbé sikeresen birkózik meg a valóság problémáival. Tudattalan problémáit nem tudja álmokban feldolgozni, és ez érzelmileg megzavarja. Ha a gyermekek álmai olyan bonyolultak volnának, mint a normális, intelligens felnőtteké, melyekben a rejtett tartalmak részletesen kidolgozva jelennek meg, akkor a gyermeknek nem volna olyan nagy szüksége a mesékre.

Másképp viszont, ha a felnőtt gyermekkorában nem ismerte volna a meséket, álmainak tartalma és jelentése szegényebb volna, és kevésbé segítenének neki abban, hogy le tudja gyűrni élete problémáit.

1.3. Generációs különbségek a szülők körében

„A családi rendszer fogalma azon a felismerésen alapul, hogy a viselkedésformák szerveződése egy időtengely mentén képzelhető el. Bármely családban a mindennapi élet szerveződése az adott család fennállásának tartalma szerint épül fel, és magában foglalja mindazt, amit a család az előző generáció sémáiból megtanult. Ezen sémák legnagyobb része minden családban a szokásokhoz híven működik, és a családtagok számára nem tudatos.” (Barnes 1984, 15)

Az információs robbanásnak köszönhetően ezek a generációs sémák egyre változnak. Mikor megjelent a televízió a háztartásokban, annak napirend alakító funkciója lett. „A gyerekek napirendjének végét azonban, a televízió műsor jelenléte megzavarja.” (Erdélyi 1988, 24)

Tehát új eszközök, funkciók és szokások jelentek meg a családok életében melyek átalakították az addigi sémákat. Ez az átalakulás számtalan módon, formában, és szintén történhetett, ez azonban a gyerekekre is hatással volt.

A ma élő generációknak saját, a többi nemzedék által nehezen átlátható és követhető normáik vannak, az átjárás pedig egyre nehezebb és bonyolultabb. A generációk folytonosságát egyre inkább szakadozottság váltja föl. A családoknak teljesen új problémákkal kell megküzdeniük, mint az azt megelőző években.

Ezek tudatában elmondhatjuk, hogy a mai modern szülők mese elhagyását, a dolgot szempontjából két fő okra vezethetjük vissza.

Egyrészt, mert ők maguk sem kaptak gyermekkorukban mesét, így nem is tudják átérzeni annak hiányát, (ahogy ezt már érintettem) hiszen gyermekkorukban nem sikerült magukban integrálniuk a valóság és mese kapcsolatát.

Amennyiben egy szülő felismeri a mese fontosságát a gyermeke életében, ezt a tudást – mivel saját élményként nem tapasztalta, így sajátélményű tudása sem lehet róla – csak intellektuális úton pótolhatja.

Másképp pedig okként szolgálhat a modern társadalom életének rendje, ebben érten-dő a nukleáris családmodell elterjedése, a nők munkába állása, és a modern látszólag az olvasott mese szerepeit helyettesítő eszközök széles körű elterjedése.

II. A kutatás bemutatása

Problémafelvetés

A modern társadalomban megállapíthatóan egyre kevesebb szerep jut a mesének, amely azonban mint már említettem, kihagyhatatlanul fontos szerepet játszik a gyermekek életében. Ennek a problémának az okai azonban eddig kevés figyelmet kaptak.

A kutatás célja

A kutatás legfőbb célja az volt, hogy megismerjem a szülők viselkedési szokásait a mesékhez kapcsolódóan. Információt szerezsek arról, hogy mire terjed ki a meséről való tudásuk, és azok felhasználásában jelentkeznek-e a tudatosság részükről. Valamint további célként merült fel, megvizsgálni, hogy beszélhetünk-e a transzgenerációs hatás érvényesüléséről a meseolvasáshoz kapcsolódóan.

Hipotézisek

1. A 30 éves kor alatti, és 30 éves kor feletti szülők viselkedésrepertoárjában különbség mutatható ki, a meseolvasással kapcsolatban.
2. Azon szülők, akik saját élményként találtak mesével, ezt a saját szülői szerepükben transzgenerációs hatásként, alkalmazzák.

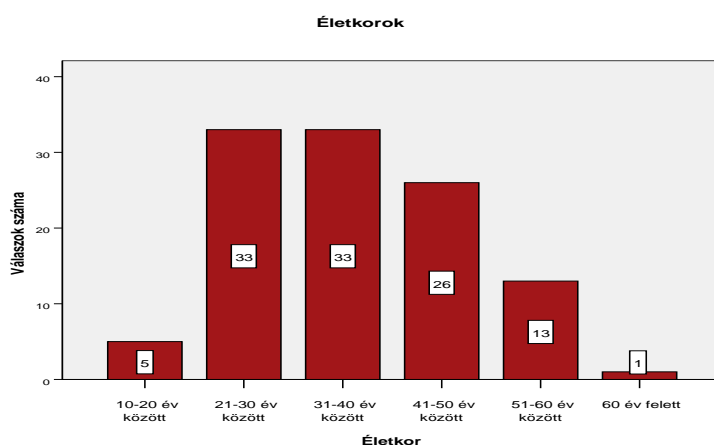
A vizsgálat módszerének bemutatása

A választott módszer a kérdőíves mintavétel volt, a felhasznált kérdőívet a 2. sz. melléklet tartalmazza. A saját készítésű kérdőív önkitöltős és anonim. A kérdőívet bárki kitölthette, aki szülő. A kérdőív kérdései négy fő kérdéskörre oszthatók.

1. A kérdőív első kérdésköre a demográfiai adatokkal foglalkozik, ez a kutatás egyik kiemelten fontos adatát, a kort is tartalmazza.
2. A következő kérdéskör a szülő meseolvasási szokásait és a meséhez kapcsolódó viselkedésrepertoárját méri fel.
3. A harmadik kérdéskör arról kíván információt gyűjteni, hogy a szülő mennyire engedi az olvasott mesén kívüli mesékkel való találkozást gyermekének.
4. Az utolsó kérdéskör a szülők gyermekkori meseélményeit és a jelenleg meséhez kapcsolódó tudásukat tárja fel.

A kapott adatok az SPSS statisztikai programmal valamint Excel táblázat segítségével dolgoztam fel.

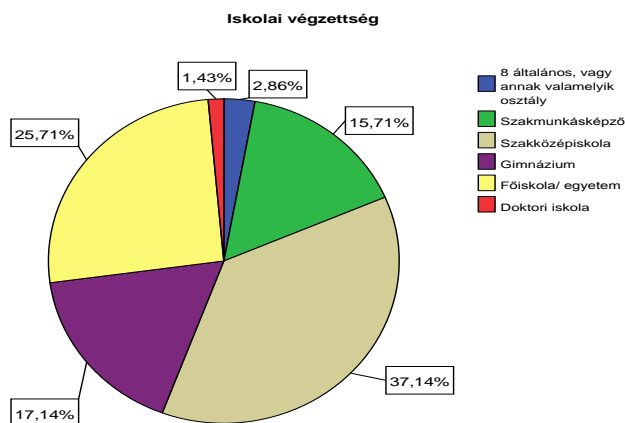
II. 1. A vizsgálati minta bemutatása

A kérdőívet összesen 111 szülő töltötte ki, tehát a teljes elemszám $N = 111$. A kitöltők nagy részben Heves megye és Borsod-Abaúj-Zemplén megye lakosai.

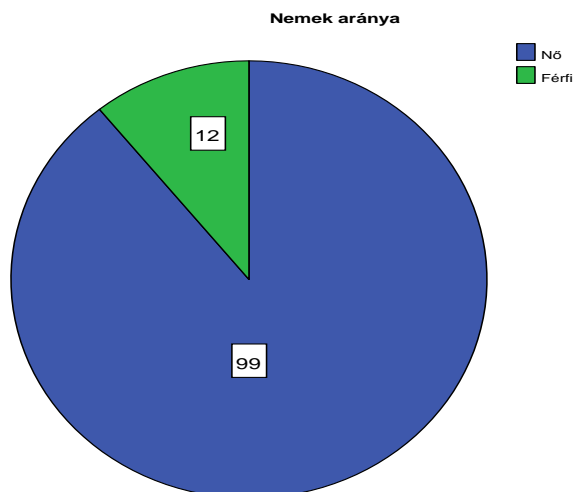
1. Grafikon. A kitöltők életkora

A 1. grafikonon láthatjuk a válaszadók életkori eloszlását, melyből kitűnik, hogy a kitöltők több mint felének életkora 21 és 40 éves kor között oszlik meg. Tehát a mintában több generáció tagjai jelen vannak magas létszámmal, a kiemelt korosztály pedig a minta több mint felét adja.

2. Grafikon. Az iskolai végzettségére vonatkozó adatok.

A 2. grafikon alapján elmondhatjuk, hogy a mintában szereplők között felülreprezentáltak a középfokú végzettséggel rendelkezők. Hiszen, majdnem 70%-a a kitöltőknek az említett kategóriába sorolható.

3. Grafikon. A kitöltők nemek közötti eloszlása.

A 3. grafikon láttán azt lehet mondani, hogy a női kitöltők száma magasan meghaladja a férfiakét.

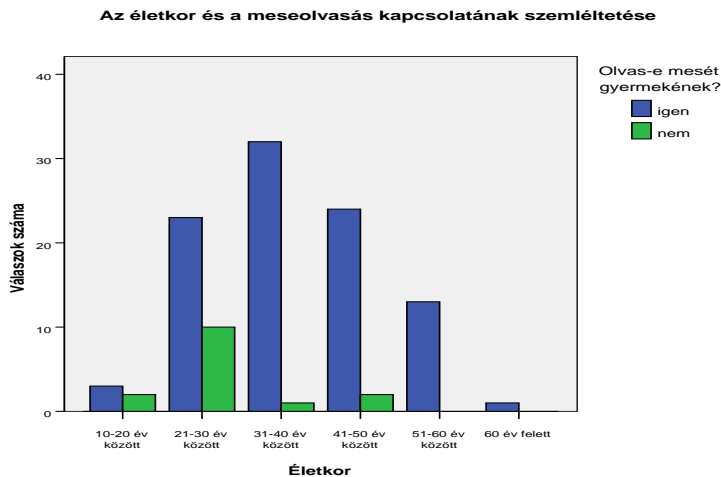
Összevettem a válaszadók korát és mesélési szokásaikat.

Az életkorok és a meseolvasás kapcsolata

Count		Olv as-e mesét gyermekének?		Total
		igen	nem	
A válaszadó kora	10-20 év között	3	2	5
	21-30 év között	23	10	33
	31-40 év között	32	1	33
	41-50 év között	24	2	26
	51-60 év között	13	0	13
	60 év felett	1	0	1
Total		96	15	111

1. Táblázat. A kitöltők életkorának kapcsolata a meseolvasással.

A 1. táblázatban szereplő adatokat jól szemlélteti a 4. grafikon.

4. Grafikon. *A kitöltők életkorának kapcsolata a meseolvasással.*

Az 1. táblázaton és a 4. grafikonon azt láthatjuk, hogy 96 fő válaszolta, hogy olvas mesét gyermekének, és 15 fő válaszolta, hogy nem. Az adat érdekessége abban rejlik, hogy a 15 főből, aki nem olvas, 12 fő tartozik a 30 év alatti korosztályba.

Igy kimondható, hogy a mintában szereplő 30 év alatti szülők kevesebb számban olvasnak mesét gyermeküknek, mint a 30 év felettiek. A 2. táblázatból pedig az látszik, hogy az adatok szignifikáns eltérést mutatnak.

Chi-Square Tests

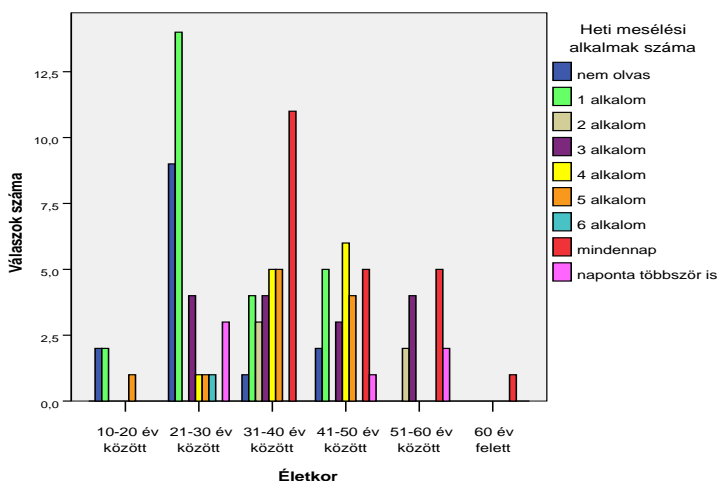
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,005 ^a	5	,004
Likelihood Ratio	17,640	5	,003
Linear-by-Linear Association	11,343	1	,001
N of Valid Cases	111		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,14.

2. Táblázat. *Szignifikanciaszint a kor és meseolvasás adatai alapján.*

Az adatok alapján megnéztem a mesét olvasó, eltérő korosztályú szülők között mutatható-e ki különbség, a mesélési szokásaik tekintetében.

Életkorok és a heti meséléssel töltött alkalmak kapcsolatának szemléltetése

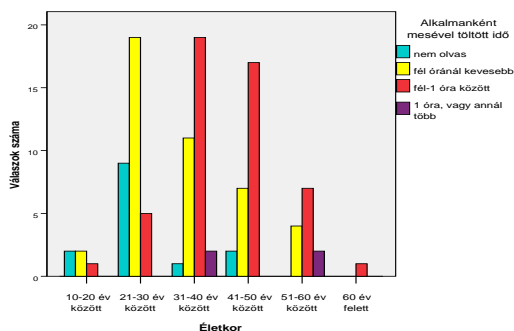

5. Grafikon. A kitöltők kora és a heti mesélésre szánt alkalmak számának kapcsolata.

Az 5. grafikonon láthatjuk, hogy az olvasó 30 év alatti szülőkre, a mesélési alkalmak számának tekintetében sokkal inkább jellemző a heti egy alkalommal történő meseolvasás.

A 30 év feletti szülőkre pedig kiemelkedően jellemző a mindennapos meseolvasás. Fontos továbbá a szélsőséges korosztályt megemlíteni az adatok alapján, hiszen jól látható, hogy a 10-21 éves olvasó szülők esetében a legjellemzőbb a heti egy alkalmas olvasás, amíg ez a mennyiség az 51 év feletti korosztályban meg sem jelenik, sőt a 60 év feletti körében kizárólag a mindennapos olvasást lehet felfedezni.

Életkorok és a mesével töltött idő kapcsolatának szemléltetése

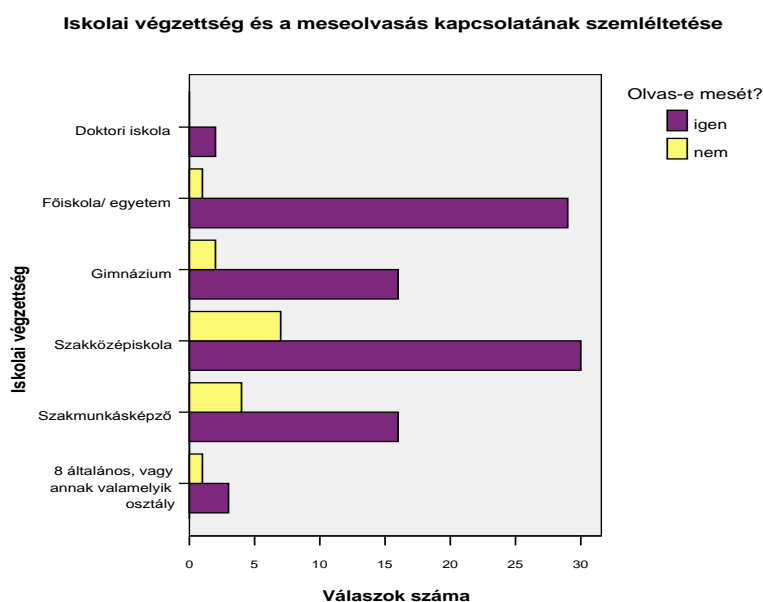
6. Grafikon. A kitöltők kora és az alkalmakkor mesélésre szánt idő kapcsolata.

Az előzőekben megtekinthettük, hogy a mesét olvasó szülők milyen alkalmsszámmal mesélnek, a 6. grafikonon pedig az alkalmakra szánt időt láthatjuk.

Ez alapján elmondhatjuk, hogy a 30 év alatti korosztály által preferált mesére szánt idő mennyisége, fél óránál kevesebb. Amíg a 30 év felettiekről egységesen elmondható, hogy leginkább fél és 1 óra közötti időtartamban mesélnek gyermeküknek.

Összességében azt lehet elmondani a kor és a meseolvasás kapcsolatáról, hogy a 30 év alatti korosztály tagjai kevesebben mesélnek, mint a 30 év felettiek. Ha a mesét olvasó szülőkre koncentrálunk, akkor pedig egyértelműen leolvasható az adatokból, hogy a fiatalabb korosztály kevesebb alkalommal és kevesebb ideig mesél gyermekének, mint az idősebb korosztály tagjai.

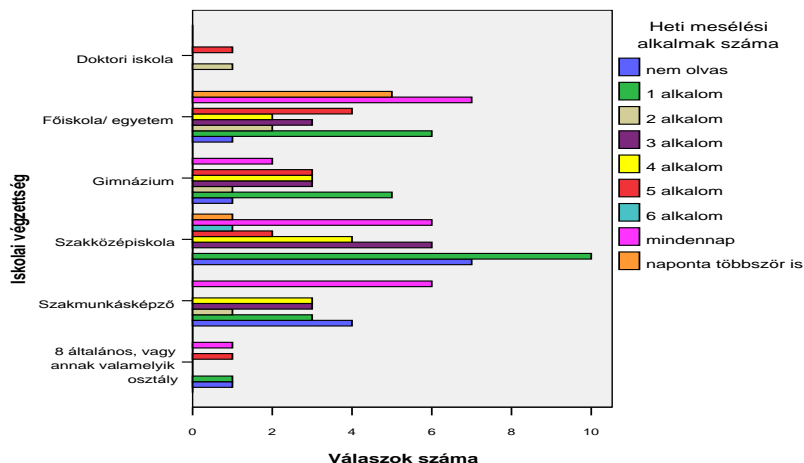
Ha ugyanilyen szempontok alapján megvizsgáljuk az iskolai végzettséget, akkor a következőket mondhatjuk el. A 7. grafikon alapján kiderül, hogy az iskolai végzettséget tekintve, egységes a szülők képe. Minden szintű végzettség esetén az jelenik meg, hogy a szülők nagyrészt egységesen viszonyulnak a meseolvasáshoz. Tehát az olvasás és a nem olvasás kérdésköre iskolai végzettségtől független a mintában. Ezt a megállapítást bizonyítja a 8. grafikon és a 3. táblázat is.

7. Grafikon. Az iskolai végzettség kapcsolata a meseolvasással.

Ha a meseolvasás alkalmainak számát és idejét tekintve vizsgáljuk meg az iskolai végzettséget, az derül ki, hogy az egy alkalmas olvasás nem elhanyagolható mértékben jelen van a szakközépiskolai végzettségűeknél, de jóval szórtaabb képet mutat a korosztályonkénti vizsgálathoz képest. Mindezt a 8. grafikonon tekinthetjük meg.

Az iskolai végzettség és heti mesélési alkalmak számának szemléltetése

8. Grafikon. Az iskolai végzettség kapcsolata a heti mesélések számával.

A mérésre szánt idő hasonlóan szórt képet mutat az értékek tekintetében. A felsőfokú végzettséggel rendelkezőkről lehet általánosságban a minta alapján elmondani, hogy gyakrabban olvasnak fél és egy óra közötti időtartamban valamint rájuk jellemző leginkább az egy óra vagy annál magasabb időtartamban való olvasás, mint a más típusú végzettséggel rendelkezőkre. Az ehhez kapcsolódó adatokat pedig a 3. táblázat jeleníti meg.

Iskolai végzettség és az alkalmanként mesével töltött idő kapcsolata

Count		Alkalmanként mesével töltött idő				Total
		nem olvas	fél óránál kevesebb	fél-1 óra között	1 óra, vagy annál több	
Iskolai végzettség	8 általános, vagy annak valamelyik osztály	1	2	1	0	4
	Szakmunkásképző	4	7	9	0	20
	Szakközépiskola	7	15	14	1	37
	Gimnázium	1	8	9	0	18
	Főiskola/ egyetem	1	10	16	3	30
	Doktori iskola	0	1	1	0	2
Total		14	43	50	4	111

3. Táblázat. Az iskolai végzettség kapcsolata az alkalmanként mesére szánt idővel.

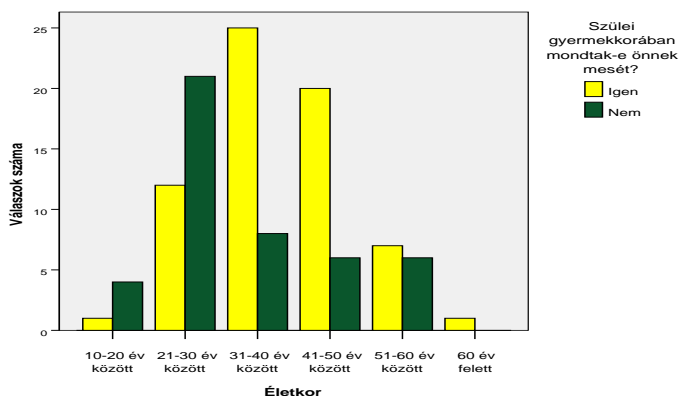
A következőkben a válaszadók gyermekkori meseélményeire vonatkozó adatok kerülnek összevetésre a szülői szerepben megvalósuló mesélési szokásaikkal.

Agyermekkori mesehallás és a korosztályok közötti kapcsolat

Count		Szülei gyermekkorában mondtak önnek mesét?		Total
		Igen	Nem	
Életkor	10-20 év között	1	4	5
	21-30 év között	12	21	33
	31-40 év között	25	8	33
	41-50 év között	20	6	26
	51-60 év között	7	6	13
	60 év felett	1	0	1
Total		66	45	111

4. Táblázat. A gyermekkori mesehallás és a korosztályi megoszlás közötti kapcsolat

A gyermekkori mesehallás és a korosztályok közötti kapcsolat szemléltetése

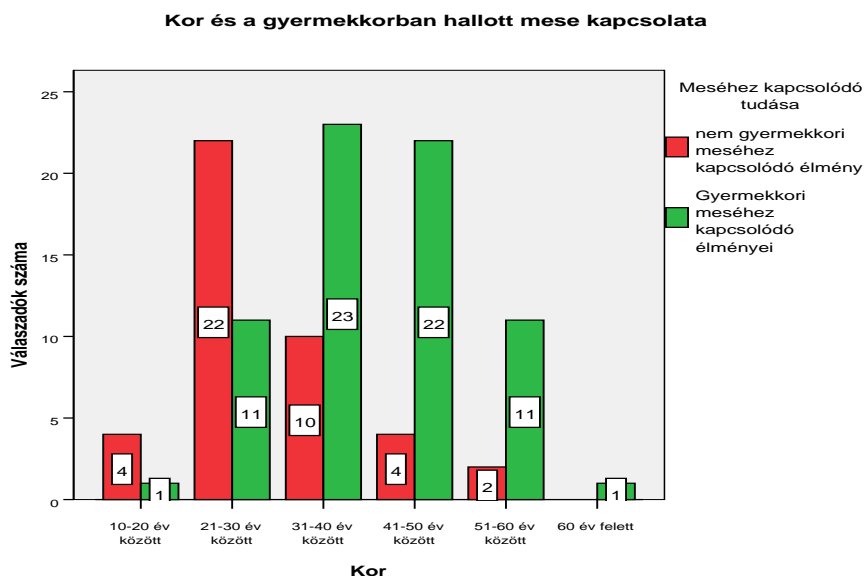

9. Grafikon. A gyermekkori mesehallás és a korosztályi megoszlás közötti kapcsolat

A 4. táblázatban és a 9. grafikonon láthatjuk, hogy a 30 év alatti korosztályra nagyobb mértékben az jellemző, hogy gyermekkorukban nem meséltek nekik szüleik. Azonban a 30 év feletti korosztály válaszai egyértelműen azt mutatják, hogy nekik gyermekkorukban meséltek szüleik.

Ezáltal a 30 év alattiaknak nem is lehet olyan mértékű meseélményük gyermekkorukból, mint az idősebb generáció tagjainak. Ezt a megállapítást a 10. grafikon mutatja be. Ezen azt láthatjuk, hogy a fiatalabb korosztály a meséhez kapcsolódó tudását nagymértékben nem a gyermekkori élményeiből szerezte. Az idősebb korosztályról azonban

egyértelműen az állapítható meg, hogy a meglévő tudása a meséről, a gyermekkori élményeiből származik.

10. Grafikon. A kitöltők életkora és a gyermekkorban hallott mese kapcsolata

Ezen információk tudatában, a következőkben megvizsgálom, hogy az adatok alapján beszélhetünk-e összefüggésről a gyermekkorban mesét nem halló és a szülői szerepükben mesét nem olvasó szülők között.

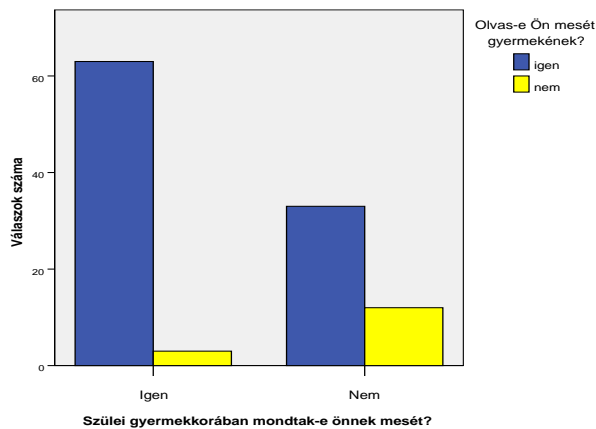
Elsőként azt nézem meg, hogy, gyermekkori mesehallás, milyen kapcsolatban áll a felnőttkorban történő meseolvasással. Ezt az összefüggést az 5. és 6. táblázat, valamint a 11. grafikon mutatja be.

Kapcsolat, a gyermekkorban hallott mese és a felnőttkorban való olvasás között

Count		Olv as-e Ön mesét gyermekének?		Total
		igen	nem	
Szülei olvastak-e Önnek gyermekkorában mesét?	Igen	63	3	66
	Nem	33	12	45
Total		96	15	111

5. Táblázat. A gyermekkorban hallott mese és a felnőtt korban olvasott mese kapcsolata

Kapcsolat, a gyermekkori mesehallás és a felnőttkorban való meseolvasás között

11. Grafikon. A gyermekkorban hallott mese és a felnőtt korban olvasott mese kapcsolata

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	11,203 ^b	1	,001		
Continuity Correction ^a	9,390	1	,002		
Likelihood Ratio	11,319	1	,001		
Fisher's Exact Test				,001	,001
Linear-by-Linear Association	11,102	1	,001		
N of Valid Cases	111				

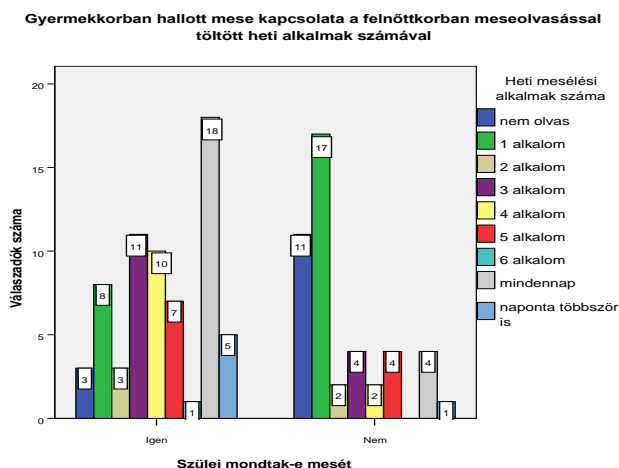
a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,08.

6. Táblázat. Szignifikanciaszint a gyermekkori mesehallás és a felnőttkori meseolvasás kapcsolatában

Az 5. és 6. táblázaton valamint a 11. grafikonon, azt a szignifikáns különbséget láthatjuk, hogy a nem mesén felnövő szülők jóval gyakrabban választják szülői szerepükben azt, hogy nem olvasnak mesét gyermeküknek, mint a mesén felnövő szülők.

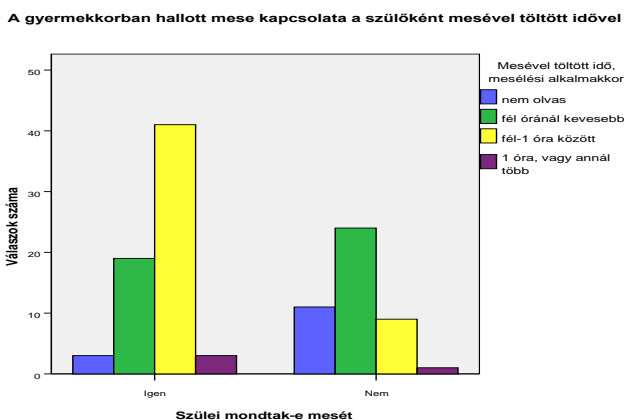
A következőkben pedig, megnézzük az előző adatok továbbviteleként, hogy a meseélményes szülők és a nem meseélményes szülők esetében, milyen különbségek tapasztalhatóak a meseolvasási szokásaikhoz kapcsolódóan.

12. Grafikon. A gyermekkorban hallott mese kapcsolata, a felnőttkorban meseolvasással töltött alkalmak számával.

A 12. grafikonon azt láthatjuk, hogy azok a válaszadók, akik gyermekkorukban hallottak mesét szüleiktől, alkalmasságot tekintve sokkal gyakrabban mesélnek gyermeküknek, mint azon szülők, akiknek gyermekkorából kimaradt a mesehallás.

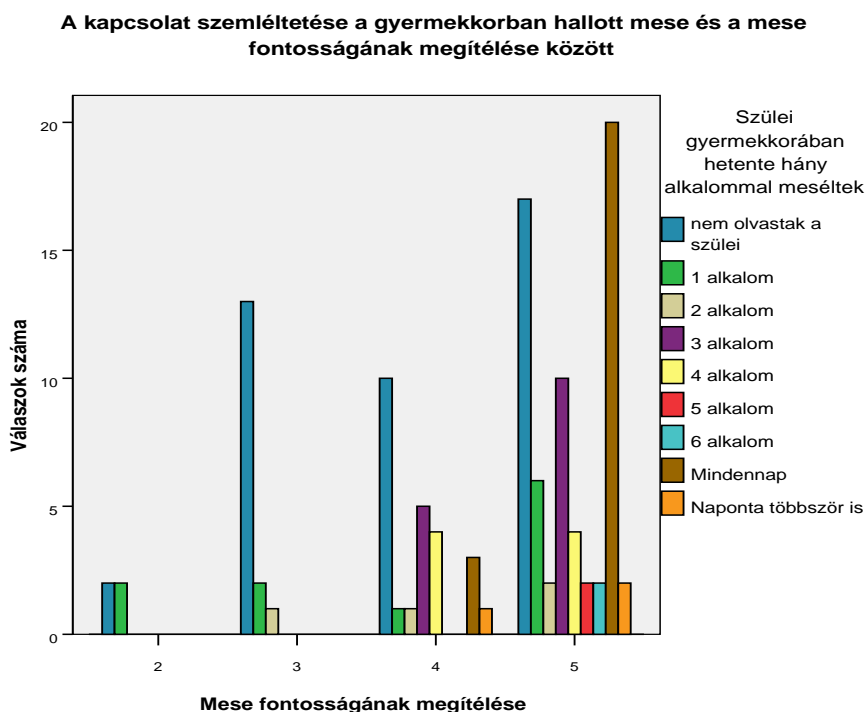
Hasonló összefüggést tár fel a 13. grafikon. A válaszokból egyértelműen leolvasható, hogy a nem mesén felnövő gyerekek felnőttkorban, előnyben részesítik a fél óránál kevesebb meseolvasást, míg azok, akik hallottak mesét leginkább fél és 1 óra közötti időtartamban olvasnak szülői szerepükben gyermeküknek.

13. Grafikon. A gyermekkorban hallott mese kapcsolata, a felnőtt korban alkalmanként mesével töltött idővel.

Összefoglalva tehát az mondható el, hogy a mesét nem halló gyerekek, felnőttként kevesebben mesélnek, mint a gyermekkorban mesét halló felnőttek. Valamint, ha csak azokat tekintjük, akik olvasnak mesét gyermeküknek felnőttként, megállapíthatjuk, hogy a gyermekként mesét nem halló felnőttek kevesebb alkalommal és rövidebb ideig mesélnek gyermeküknek, mint a mesét halló szülő társaik.

Összefüggés mutatható továbbá ki a válaszadók körében, a gyermekkori meseélmény és a mese fontosságának megítélése között. A 14. grafikonon az látható, hogy azon szülők, akik mesén nőttek fel, a mese fontosságát a gyermek fejlődésében nagyrészt ötösre, azaz a választható legmagasabb értékre jelölték. Akiknek azonban nem meséltek, a megadott értékek közül jóval nagyobb számban, a kisebb fontossági súlyú értékeket jelölték meg.

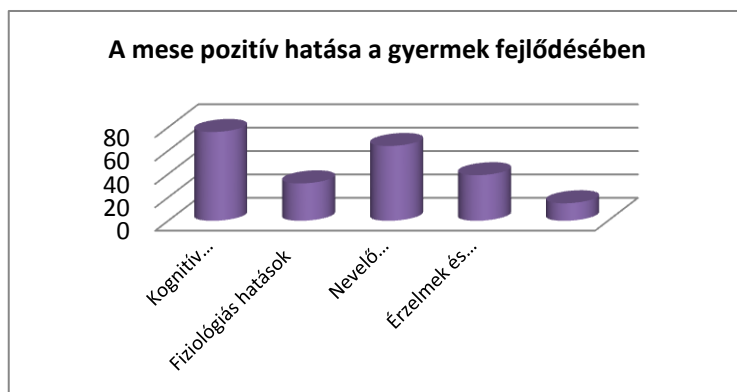

14. Grafikon. A gyermekkorban hallott mese kapcsolata a mese fontosságának megítélése szempontjából

15. Grafikon. A gyermek, mesével való találkozásának egyéb módjai

A 15. grafikonon az látható, hogy a mintában szereplő szülők gyermekeinek, nagymértékben megengedett az elektronikus eszközökről való mesenézés. Az adatok alapján a válaszadók 80%-a megengedi gyermekének, hogy ilyen formában találkozzon mesével. Az adatokból az olvasható le, hogy kiemelkedően magas az olyan eszközök jelenléte a gyermekek életében, amelyek képi és hangai formában egyszerre jelenítik meg a mesét.

16. Grafikon. A mese pozitív hatásának megítélése a gyermek fejlődése szempontjából

A 16. grafikon alapján a válaszadók meséhez kapcsolódó tudását tekintve, elmondhatjuk, hogy a mese jótékony hatásaként legfőképpen, a kognitív ismeretszerzést és

nevelő hatást/ morális tanulságot ismernek. Ha ezt egyfajta elvárásnéként értelmezzük, a mesével szemben érdekes adatként merül fel a 17. grafikonon, hogy a válaszadók közül csupán 12-en jelölték meg azt, meseválasztási szempontként. Így, a mintában szereplők esetében, tudatosságról a meseválasztásával kapcsolatban, e tekintetben nem beszélhetünk.

17. Grafikon. A mese kiválasztásának szempontjai

II.2. Részösszegzés

A vizsgált minta alapján az **első hipotézissel** összefüggésben tehát az látszik; hogy a 30 év alatti szülők bizonyíthatóan kevesebben olvasnak mesét gyermeküknek, mint a 30 év felettiek. Ha azonban a meseolvasókat leválogatjuk a mintából, és őket vizsgáljuk, a fiatalabb korosztály esetében; kevesebb alkalommal megvalósuló, és rövidebb ideig tartó meseolvasásról beszélhetünk.

Egyértelmű különbségek mutatkoznak tehát a 30 év feletti és 30 év alatti generáció tagjainál, a meseolvasási szokásokban. Az adatok e tekintetben szignifikáns különbségeket mutatnak, az első hipotézis tehát, bizonyítást nyert.

A **második hipotézis** tekintetében az adatok alapján az látszik, hogy; az első hipotézisben megfogalmazott generációs különbségnek – iskolai végzettségtől függetlenül – valószínűsíthető oka lehet, hogy gyermekkorban eltérő meseélményre tettek szert a vizsgált szülők. Az adatok azt mutatják, hogy azok a szülők, aki gyermekkorukban hallottak rendszeresen szüleiktől olvasott mesét, szülői szerepükben ezt a tudást alkalmazzák, és ők is rendszeresen és hosszabb időintervallumban olvasnak mesét gyermekeiknek. Ellenben azok a szülők, akik gyermekkorukban nem éltek át az említett élményt, szülői szerepükben kevesebben olvasnak mesét, ha pedig mégis olvasnak, akkor azt kevesebbszer és rövidebb ideig teszik, mint a meseélményes felnőttek.

A vizsgált minta adatai alapján tehát szignifikáns különbség mutatható ki a meseélményes, és nem meseélményes felnőttek mesélési szokásaikban, így tehát a második hipotézis beigazolódott.

III. Összegzés, következtetés

Elemzésem első felében áttekintettem a mese személyiségfejlesztő hatását, mentálhigiénés fontosságát. A második felében pedig megnéztem a különböző korosztályhoz tartozó szülők családjainak mindennapjaiba, hogyan illeszkedik a mese. Az elemzés eredménye igazolja, milyen fontos szerepet kap a gyermekkori meseélmény a felnőttkori meseolvasáshoz kapcsolódó viselkedésben.

A kutatás eredményét a másodlagos szocializációs színtereken lehetne leginkább hasznosítani, hiszen a pedagógiai munka vagy kiegészíti a családi nevelést, és azzal összhangban dolgozik, vagy pedig pótolja, korrigálja azt. Esetünkben az intézményi szakemberek differenciáltabb képet kaphatnak arról, hogy melyik tevékenységük legyen hangsúlyosabb. Az óvoda pedagógusok, alsós nevelők sokat tesznek, és sokat tehetnek a mese említett pszichológia hozamának eléréséhez. A szülőkkel való kapcsolattartási formákba beépíthető az a tudatosító elem, ami a mese élményből kimaradt szülők esetében, kognitív szinten ad információt ennek hasznosságáról nemcsak a gyermeki fejlődés, de a szülő-gyerek kapcsolat minőségének javításáról is.

További kutatási téma lehet még – ami szerepel a terveim között - hogy különböző generációból szerveződött szülőcsoportok attitűdjét a meseolvasással kapcsolatban hogyan, milyen metódussal lehet hatékonyan alakítani. Összehasonlító vizsgálat tervezhető a csak kognitív szinten információt kapó szülők attitűd—változása, és a strukturált tréningcsoportban érzelmileg is bevonódó szülőcsoportok attitűdváltozásával kapcsolatban.

Másik kutatási téma lehet a jelenlegi adatok alapján, a minta differenciáltabb vizsgálata, település, anyagi helyzet, családszerkezet, a gyermekek száma, és életkora szerint, ezeket jelen dolgozatban nem elemeztem részletesen.

Irodalomjegyzék

- Allport, G. W. (1998): A személyiség alakulása. Budapest. Kairosz.
- Balázsne Szűcs Judit (2003): Az EMBER aki óvodás. Budapest. Szort Bt.
- Barnes, Gill Gorell (1984): Család, terápia és gondozás. Budapest. Animula Kiadó.
- Bettelheim, Bruno (1985): A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Budapest. Gondolat.
- Biczó Gábor (2010): A megértő gondolkodás működése a mesei világlátásban. In: Bálint Péter (Szerk.): A többes azonosság. Hajdúböszörmény. Didakt.
- Bódis Zoltán (2010): Mese és szakrális kommunikáció. In: Bálint Péter (Szerk.): A többes azonosság. Hajdúböszörmény. Didakt.
- Buda Béla (1986): A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája. Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Czeigler Orsolya (2008): Én? Te? – Mi! Kaposvár. Saxum Kiadó.
- Gazsó Ferenc – Laki László (2004): Fiatalok az újkapitalizmusban. Budapest. Napvilág Kiadó.
- Hermann Alice (1979): A gyermekben érlelődik a jövő. Kossuth Könyvkiadó.
- Hermann Alice (1982): Emberré nevelés. Budapest. Tankönyvkiadó.
- Honti János (1975): A mese világa. Budapest. Megvető.
- Lovász Andrea (2007): Jelen idejű holnemvolt. Budapest. Krónika Nova Kiadó.
- Massimo Diana (2006): Felnőtté válás a mesékben. Budapest. Don Bosco Kiadó.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (1993): Gyermeklélektan. Budapest. Gondolat.

- Müller, Paul Emanuel (2005): Figyelem és szeretet. Budapest. Ursus Libris.
- Piaget J. (1978): Szimbólumképzés a gyermekkorban. Budapest. Gondolat.
- Pikó Bettina (2005): Lelki egészség a modern társadalomban. Budapest. Akadémia Kiadó.
- Popper Péter – Ranschburg Jenő – Vekerdy Tamás (2005): Sorsdöntő találkozások: szülők és gyermekek. Kaposvár. Saxum Kiadó.
- Ranschburg Jenő (1996): Szeretet, erkölcs, autonómia. Budapest. Integra – Projekt.
- Ranschburg Jenő (2002): A világ megismerése óvodáskorban. Budapest. Okker Kiadó.
- Ranschburg Jenő (2006): Áldás vagy átok? Gyerekek a képernyő előtt. Kaposvár. Saxum Kiadó.
- Salamon Jenő (1983): Az értelmi fejlődés pszichológiája. Budapest. Gondolat.
- Salamon Jenő (1994): A megismerő tevékenység fejlődéslélektana. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Schleiner dr. Szányel Erzsébet (2007): Fejlődéspanaszia. Pécs. Comenius.
- Sugárné dr. Kádár Júlia (1977): A TV- mese hatásának fejlődéslélektani vizsgálata. Budapest. Akadémia Kiadó.
- Tari Annamária (2010): Y generáció. Budapest. Jaffa Kiadó.
- Tari Annamária (2011): Z generáció. Budapest. Tercium Kiadó.
- Vajda Zsuzsanna (2006): A gyermek pszichológiai fejlődése. Szekszárd. Helikon kiadó.

Mellékletek

1. sz. Melléklet

Grafikonok és táblázatok jegyzéke

Grafikonok

1. *Grafikon.* A kitöltők életkora
2. *Grafikon.* Az iskolai végzettségére vonatkozó adatok
3. *Grafikon.* A kitöltők nemek közötti eloszlása
4. *Grafikon.* A kitöltők életkorának kapcsolata a meseolvasással.
5. *Grafikon.* A kitöltők kora és a heti mesélésre szánt alkalmak számának kapcsolata
6. *Grafikon.* A kitöltők kora és az alkalmakkor mesélésre szánt idő kapcsolata
7. *Grafikon.* Az iskolai végzettség kapcsolata a meseolvasással
8. *Grafikon.* Az iskolai végzettség kapcsolata a heti mesélések számával.
9. *Grafikon.* A gyermekkorai mesehallás és a korosztályi megoszlás közötti kapcsolat
10. *Grafikon.* A kitöltők életkora és a gyermekkorban hallott mese kapcsolata
11. *Grafikon.* A gyermekkorban hallott mese és a felnőtt korban olvasott mese kapcsolata
12. *Grafikon.* A gyermekkorban hallott mese kapcsolata a felnőttkorban meseolvasással töltött alkalmak számával
13. *Grafikon.* A gyermekkorban hallott mese kapcsolata a felnőtt korban alkalmanként mesével töltött idővel
15. *Grafikon.* A gyermek, mesével való találkozásának egyéb módjai
16. *Grafikon.* A mese pozitív hatásának megítélése a gyermek fejlődése szempontjából
17. *Grafikon.* A mese kiválasztásának szempontjai

Táblázatok

1. *Táblázat.* A kitöltők életkorának kapcsolata a meseolvasással
2. *Táblázat.* Szignifikanciaszint a kor és meseolvasás adatai alapján
3. *Táblázat.* Az iskolai végzettség kapcsolata az alkalmanként mesére szánt idővel
4. *Táblázat.* A gyermekkorai mesehallás és a korosztályi megoszlás közötti kapcsolat
5. *Táblázat.* A gyermekkorban hallott mese és a felnőtt korban olvasott mese kapcsolata

6. Táblázat. Szignifikanciaszint a gyermekkori mesehallás és a felnőttkori meseolvasás kapcsolatában

2. sz. Melléklet

A felhasznált kérdőív

Üdvözlöm!

Kutatást végzek szülők körében, ehhez kérem a segítségét. A mesékkel kapcsolatos véleményeik, és mesélési szokásaik érdekelnek, amihez kérem, hogy az alábbi kérdőívet töltsék ki.

A kérdőív kitöltése névtelenül történik, az adatokat csak összesített formában mutatom be a dolgozatomban.

A kérdőív kitöltése során válassza, ki kérem, egyik gyermekét és rá vonatkozóan adja meg a válaszokat. Amennyiben gyermeke már felnőtt, gondoljon vissza az ő gyermekkorára. Kérem, kitöltésével járuljon hozzá a kutatás eredményességéhez.

Köszönöm a segítségét!

1. Életkora (Kérem, karikával jelölje válaszait!)

- 1) 10-20 év között
- 2) 21-30 év között
- 3) 31-40 év között
- 4) 41-50 év között
- 5) 51-60 év között
- 6) 60 év felett

2. Neme

- 1) Nő
- 2) Férfi

3. Legmagasabb iskolai végzettsége

- 1) 8 általános, vagy annak valamelyik osztálya
- 2) Szakmunkásképző
- 3) Szakközépiskola
- 4) Gimnázium
- 5) Főiskola/ egyetem
- 6) Doktori iskola

4. Gyermekeinek száma

- 1) gyermek
- 2) gyermek
- 3) gyermek
- 4) gyermek
- 5) vagy attól több gyermek

5. Szokott-e gyermeke olvasott/mondott mesét hallani?

- 1) Igen
- 2) Nem (Kérem, a kitöltést a 11. kérdésnél folytassa)

6. Egy átlagos héten hány alkalommal találkozok gyermeke olvasott/mondott mesével?

1) 1 alkalommal	5) 5 alkalommal
2) 2 alkalommal	6) 6 alkalommal
3) 3 alkalommal	7) mindennap
4) 4 alkalommal	8) naponta többször is

7. Mennyi időt töltenek ilyenkor meséléssel?

- 1) Fél óránál kevesebb
- 2) Fél – 1 óra között
- 3) 1 óra, vagy annál több

8. Ki olvas leggyakrabban mesét a gyermekének? (Több választ is megjelölhet)

- 1) Édesanyja
- 2) Édesapja
- 3) Nagyszülő
- 4) Testvér
- 5) Valaki más: _____

Ha nem Ön az, aki a mesét olvassa a gyermeknek, akkor kérem a 11. kérdésnél folytassa kitöltést.

9. Milyen szempont szerint választ Ön mesét? (Több választ is megjelölhet)

- 1) A gyermek választja
- 2) A mese mondanivalója, témája alapján
- 3) A mese gyűjtője/írója alapján
- 4) Korosztályi/életkori megfelelés alapján
- 5) Nevelési céllal
- 6) Azt olvassa, amit ön is szeretett
- 7) Egyéb: _____

10. Átfutja-e, megismeri-e Ön a mesét, mielőtt felolvassa gyermekének?

- 1) Igen
- 2) Nem

11. Találkozik-e gyermeke más módon mesékkel?

- 1) Igen
- 2) Nem (Kérem, a kitöltést a 13. kérdésnél folytassa)

12. Milyen módon találkozik még gyermeke mesékkel? (Több választ is megjelölhet)

- 1) Tv-ből sugárzott
- 2) DVD, vagy egyéb elektronikus készülékek
- 3) Kazettáról vagy CD-ről hallás útján
- 4) Nevelési intézményekben
- 5) Saját maga olvas
- 6) Egyéb: _____

13. Ön megengedi-e gyermekének a szomorú / ijesztő / agresszív mesejelenetekkel való találkozást?

- 1) Igen
- 2) Nem

14. Ha Ön ilyen jelenetet talál egy mesében, akkor mit tesz?

- 1) Nem tesz semmit, megengedi, hogy találkozzon a jelenettel
- 2) Megengedi, hogy találkozzon a jelentettel, de a mese után átbeszéljük a kérdéses helyzetet
- 3) Ha tudja, megváltoztatja az ilyen jeleneteket
- 4) Eltiltja a gyermekét az ilyen jelenetektől
- 5) Egyéb: _____

15. Kérem, értékelje 1-5-ig terjedő skálán, hogy mennyire fontos a gyermek fejlődése szempontjából a mese! (1- nem fontos; 5- nagyon fontos)

1 2 3 4 5

16. Önnek gyermekkorában a szülei vagy más, olvastak/ mondtak mesét?

- 1) Igen
- 2) Nem (Kérem, folytassa a kitöltést a 19. kérdésnél)

17. Egy átlagos héten hány alkalommal hallotta ezeket a meséket?

1) 1 alkalommal	5) 5 alkalommal
2) 2 alkalommal	6) 6 alkalommal
3) 3 alkalommal	7) mindennap
4) 4 alkalommal	8) naponta többször is

18. Milyen érzelmekkel emlékszik vissza ezekre az alkalmakra?

- 1) Szeretett meséket hallani
- 2) Meghallgatta, de nem hiányzott volna
- 3) Nem szeretett mesét hallgatni

19. Ön szerint milyen pozitív hatásai vannak a mesének?

- 1) : _____
- 2) : _____
- 3) : _____
- 4) : _____
- 5) : _____

20. Mi játszott szerepet az Ön meséhez kapcsolódó tudásában? (Több választ is megjelölhet)

- 1) Tanulmány-szakkönyv olvasása a mese gyermekekre gyakorolt hatásáról
- 2) Gyermekkori meséhez kapcsolódó élményei
- 3) Internetes cikkek/ újságcikkek
- 4) Ismerősök által nyújtott nézetek
- 5) Reklámok adta lehetőségek
- 6) Egyéb: _____

3. sz. Melléklet

Magyar nyelvű rezümé

Mesés-e a tudásunk a meséről, avagy a mese hatásáról való vélekedés vizsgálata felnőttek körében

Dolgozatom alapgondolata a mese gyermekekre gyakorolt személyiségfejlesztő hatása, ezért megnéztem melyek azok a tényezők, amelyek miatt elhanyagolhatatlannak bizonyul az olvasott mese. Azonban e tág témakört egy másik oldaláról szerettem volna vizsgálni. Arra voltam kíváncsi mit tudnak ezekről a tényezőkről a szülők és milyen személyi tényezőktől függ a mese használata a családi nevelésben.

Azt feltételeztem, hogy a különböző generációhoz tartozó szülők, eltérő tudással rendelkeznek a meséről, és eltérő szokásokkal bírnak szülői szerepükben az említett témakörben. Ez a különbség pedig, - feltételezésem szerint - az eltérő gyermekkori meseélményből származik. A vizsgálat a hipotéziseimet igazolta, hiszen a vizsgált adatok szignifikáns különbségeket mutattak a kérdéses témákat tekintve.

A kutatás eredményei arra mutatnak rá, hogy a családokban történő mesélés fontosságára való figyelemfelhívás, valamint a szülőknek való ismeretátadás a meseolvasásról és annak gyermekekre gyakorolt hatásáról kiemelkedően fontosnak bizonyul a mai informatikai, és médiabeli sűrűségben is.